

1. Doctrină, studii, comentarii

ARTA APLICATĂ, DESENELE ȘI/SAU MODELELE INDUSTRIALE ȘI DESIGN-UL, OBIECTE ALE PROTECȚIEI PRIN DREPTURI DE PROPRIETATE INTELECTUALĂ

Viorel Roș*

Rezumat

Sunt creațiile de artă aplicată, desenul și/sau modelul și/sau design-ul unul și același lucru? Este desenul/modelul unul și același lucru cu produsul sau produsul complex, de vreme ce legea protejează prin drept de desen și/sau model, forma produsului, ori desenul/modelul și produsul care încorporează creații de acest fel sunt „obiecte” diferite? Care este „obiectul” protecției în cazul acestui tip de creații? Care este raportul dintre desen/model și produsul „îmbrăcat”? Sunt câteva dintre întrebările care se pun în legătură cu obiectul protecției prin desen și/sau model industrial.

Cuvinte-cheie: artă aplicată, desene și modele, design, drept de proprietate intelectuală

Abstract

Are applied art creations, drawing and/or pattern and/or design one and the same? Is the design one and the same with the complex product or product, since the law protects by right of design and/or pattern, the shape of the product, or the design and product incorporating such creations are different „objects”? What is the „object” of protection for this type of creation? What is the ratio of the design to the „dressed” product? These are some of the questions that are asked about the subject of design protection.

Keywords: applied art, designs and industrial models, intellectual property right

Résumé

Les créations artistiques appliquées, le design et / ou le modèle et / ou le design sont-ils identiques ? Le design est-il identique au produit ou produit complexe, puisque la loi protège par droit de design/modèle, la forme du produit ou le design/le modèle et le produit qui incorpore de telles créations

* Profesor universitar dr. Universitatea „Nicolae Titulescu”, Facultatea de drept; avocat coordonator SCA „Roș și Asociații”; E-mail: viorelros@asdpi.ro.

sont des « objets » différents ? Quel est « l'objet » de la protection dans le cas de ce type de création ? Quelle est la relation entre le design et le produit « habillé » ? Telles sont quelques-unes des questions liées à l'objet de la protection par dessin ou modèle industriel.

Mots-clés: art appliqué, dessins et modèles, droit de propriété intellectuelle

1. Urâtul se vinde greu

Tot ceea ce ne înconjoară, tot ceea ce achiziționăm spre a folosi pe o durată mai mare de timp, dar nu de puține ori chiar și în cazul produselor efemere, a celor care se consumă imediat, are o formă estetică exterioară care fac lucrurile create de om mai mult sau mai puțin atrăgător. Formă (forme) care influențează, chiar fără să ne gândim la acest lucru, decizia noastră. **Vom cumpăra sau nu vom cumpăra** casa, covorul, mobilierul, radiatoarele, vasele de flori, ramele de tablouri, corpurile de iluminat, televizorul, telefonul, calculatorul, ochelarii, ceasul, farfuriile, tacâmurile, ceștile, paharele, ambalajele alimentare, sacoșele, prosoapele, halatul de baie, lenjeria, bijuteriile, mașinile, ambarcațiunile, îmbrăcămintea, încălțăminte, cravatele, geanta (gențile), instrumentele de scris, monumentele funerare¹ etc., nu doar în considerarea prețului și a calității lor, ci și **pentru că ne place sau nu ne place aspectul lor vizual**. Regula funcționează chiar și în cazul produselor fără formă (lichide, semisolide): vom achiziționa un produs cosmetic sau un parfum atrași și de recipientul în care este oferit la vânzare, nu doar în raport de calitățile produsului în sine².

Ne plac toate lucrurile amintite, atunci când sunt frumoase, calificativ care implică o judecată care nu poate fi decât subiectivă și care ține și de gusturi, dar care nu lipsește niciodată din decizia noastră. Simțul estetic ține

¹ La noi, un litigiu a avut ca obiect drepturile asupra modelelor crucilor din Cimitirul vesel din Săpânța. (xxx de găsit hotărârea).

² Cel mai scump parfum din lume, *Clive Christian's Imperial Majesty*, poate fi achiziționat cu suma de 215.000 de dolari, ambalat într-un recipient din Baccarat, cu ramă de aur și un diamant de 5 carate. Conținutul, dar parfumul în sine, care are în compoziție câteva sute de ingrediente, valorează doar 15.000 de dolari. Restul este prețul ambalajului, un „suport” în care este „fixat” parfumul și care nu este un simplu recipient pentru că reprezintă el însuși o operă de artă valoroasă și în lipsa conținutului, o operă de un fel aparte. Multiplicat, acest suport, dacă el devine un produs industrial, astfel că el își pierde calitatea de a fi unic și original în sensul dreptului de autor. Remarcăm totuși că utilizat ca recipient pentru un produs lichid, recipientul nu are aptitudinea de a fi forma exterioară a unui produs în trei dimensiuni, astfel cum cere legea desenelor și modelelor industriale. V. Roș, A. Livadariu, *The Protection Of Olfactory Creations*, în „Revista online a conferinței Challenges of the Knowledge Society”, 2019, pp. 930-951, accesibilă pe http://cks.univnt.ro/cks_2019.html.

de natura omului, dar oamenii pot spune mai degrabă **de ce nu le place** un obiect sau un produs pe care îl văd, **decât de ce le place**.

Unora dintre obiectele pe care le achiziționăm le dau un aspect estetic satisfăcător cei care le fac și nu-i obiect făcut de om care să nu conțină o fărâmă de creativitate și în forma sa exterioară. Multe au însă un aspect estetic rezultat dintr-o activitate creativă întreprinsă cu voința de a face produsele. Cei care fac acest lucru sunt creatorii de desene și de modele, designerii. Meserie veche (gândiți-vă doar la amforele grecești, la vasele etrusce, la echipamentele și ținutele de război (aproape de noi, unul dintre cei mai mari designeri, Hugo Boss a creat bine cunoscuta uniformă a armatei germane).

Designul și-a făcut însă un loc în drept și este protejat prin reguli speciale abia începând din secolul al XVIII-lea și îi putem atribui ca loc de naștere Franța, deși interesul pentru ținutele frumoase, pentru obiectele utile dar care sunt îmbrăcate în creații artistice reproduse industrial, a existat și există peste tot în lume. Aici am amintit doar locul în care s-au născut regulile de protecție.

Sunt numeroși creatori de desene și modele care sunt designerii celebrii. Dar cel care este considerat **părintele designului industrial modern** este un designer franco-american, **Raymond Loewy**³, care și-a început cariera în Franța (unde, în anul 1908, când avea doar 15 ani, a inventat și a câștigat o competiție de aeromodelism cu un aparat construit de el, dotat cu o elice rotită de un elastic răsucit înainte de lansare, aeromodel pe care l-a vândut ulterior sub numele Ayrel⁴) și și-a continuat-o în SUA unde a devenit celebru pentru numeroasele și variatele sale creații de excepție (la vreme aceea, astăzi, unele ne par vetuste, moda este un fenomen în mișcare, în evoluție continuă) deschizător de drumuri în designul industrial. Ajuns în SUA în anul 1919 a început să lucreze mai întâi ca decorator de vitrine.

Prima comandă importantă în SUA primită de Raymond Loewy, a fost aceea de realiza forma care să îmbrace mecanismul unui aparat de multiplicat documente (bunicul foto-copiatoarelor de azi) denumit „cyclostyl”, produs de firma Gestetner, care a devenit și numele sub care aparatul s-a vândut și a devenit bine cunoscut în întreaga lume. Interesantă este și reclama pe care designerul a făcut-o acestui aparat prin imprimarea pe cărțile sale de vizită a următorului text: **„Între două produse cu același preț și**

³ Raymond Loewy (1893-1986), designer american de origine franceză, dotat și cu simț al afacerilor, autor/creator de desene și modele, decorator al interioarelor avioanelor președinților SUA, este considerat părintele design-ului industrial modern. Participant la primul Război Mondial, a fost rănit în luptă, a obținut gradul de căpitan și a fost decorat cu Croix de Guerre. În SUA, unde a revoluționat industria, este considerat unul dintre cei 100 cei mai importanți americani, iar presa l-a numit „Omul care a modelat America”, „Tatăl raționalizării” sau „Tatăl designului industrial”. Unul dintre modelele de autoturism proiectate de Loewy (Studebaker Starliner Coupé) este considerat de Muzeul de Artă Modernă din New York „operă de artă”.

⁴ Transcriere fonetică inversată a inițialelor prenumelui și numelui său.

aceeași calitate, cel cu aspectul estetic exterior cel mai atrăgător se va vinde cel mai bine”.

Raymond Loewy este creatorul frigiderelor, automatelor și mașinilor de transport pentru băuturile Coca Cola (se pare că este doar o legendă faptul că ar fi și creatorul buteliilor Coca Cola și că acestea sunt în realitate o creație a Root Glass Company, din anul 1915), al pachetelor de țigări și a brichetei Lucky Strike, al mărcii Shell în formatul care datează din anul în anul 1971 (scoica în culori galben și roșu)⁵, al mărcilor TWA (Trans World Airlines), al mărcii EXXON etc., a formei exterioare a unor frigidere pentru utilizări domestice⁶, mașini de ras, vase, tacâmuri și corpuri de iluminat, carcase pentru diverse aparate (radio, ascuțitoare, uscătoare de păr, aparate de bucătărie) al formei unor caroserii de automobile (pentru Studebaker), tramvaie, autobuze, locomotive, a tractorului Farmall, al multor modele de mobilier, a aspectului exterior și a interioarelor aeronavelor prezidențiale⁷ și al interiorului stației spațiale Skylab (realizat în anul 1973 la comanda NASA și destinat, între altele, cercetărilor privind viața pe durată îndelungată în spațiul cosmic), a avionului Concorde, dar lista este foarte lungă.

În anul 1974 a fost angajat de Guvernul fostei Uniuni Sovietic pentru a crea „mașina mondială” a sovieticilor: XRL – Moskvich (Experimental Raymond Loewy – Moskvich), un vehicul gândit pentru cucerirea pieței mondiale auto cu o mașina fabricată de industria auto a URSS și despre care Loewy însuși a spus că **„ar putea fi cea mai importantă realizare a carierei sale”**. Proiectul, ce părea promițător și pentru care Loewy angajase mai mulți designeri, a eșuat însă din cauza birocrăției din Rusia⁸.

Raymond Loewy este și autorul unei lucrări al cărei titlu exprimă sintetic rolul desenelor și modelelor industriale: **„La laideur se vend mal”**, adică **„Urâtenia se vinde greu (rău)”**. Lucrare în care spune că încă din copilărie a avut grijă de aspectul extern al lucrurilor mai mult decât au făcut ceilalți.

⁵ Societatea deținătoare a mărcii a luat ființă în anul 1833, când un vânzător de cochilii de scoici din Olanda a întrevăzut potențialul numelui.

⁶ Coldspot, Studebaker Avanti și Champion.

⁷ În anul 1962 R. Loewy a propus președintelui J. F. Kennedy mai multe proiecte („a vrut ceva ce să reflecte președinția”, scriu istoricii despre acest proiect al său). Președintele a ales un model având culori roșu și auriu, dar a cerut să fie schimbate culorile în albastru-alb, acestea devenind emblemă pentru avioanele prezidențiale (nici o aeronavă nu era mai ușor de recunoscut decât Air Force One) până la preluarea mandatului de către președintele D. Trump, care le-a apreciat ca nefiind „suficient de americane”. Dar noul design al avioanelor prezidențiale, realizate la cererea lui D. Trump de firma Collins, având la exterior culori mai multe și mai îndrăznețe, este inspirat tot din creația lui R. Loewy. <https://www.raymondloewy.com/designers-give-air-force-one-a-fresh-rainbow-hued-look/>.

⁸ https://www.google.com/search?q=raymond+Loewy+Moskvich&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwiEO4-zz7_oAhWMjosKHdaDA-8Q7Al6BAgJECk&biw=806&bih=718#imgcr=hwq-ZewME-zHjM.

În anul 1992, la Hamburg – Germania, a luat ființă Fundația Raymond Loewy, care acordă un premiu anual de 50.000 de Euro celor mai buni designeri. Dar nu premiul în bani este important pentru aceștia, ci titlul de „cel mai bun designer al anului”. Dintre premianți: Karl Lagerfeld⁹, Philippe Starck¹⁰ și Dieter Rams¹¹.

Ultimul dintre ei, Dieter Rams, designer și profesor de design la universități din Germania a formulat 10 principii ale designului bun, dar acestea sunt explicate și sunt utile din perspectiva creatorului și mai puțin a dreptului. Conform lui Dieter Rams, un design bun: (1) este inovator; (2) face util un produs; (3) este estetic; (4) face un produs de înțeles; (5) este discret; (6) este sincer; (7) este de lungă durată, (8) este complet până la ultimul detaliu; (9) este ecologic și (10) implică un design cât mai mic posibil.

2. Dreptul desenelor/modelelor industriale este un drept hibrid, un drept sui-generis

Legile proprietății intelectuale protejează o categorie de creații aflate la răscrucea dintre artă și industrie și numite uneori artă aplicată, alteori desene și modele sau desene și modele industriale, alteori, simplu, design, alteori făcându-se diferență între ele, prin drept de autor, drept de desene/modele sau drept de marcă sau printr-un cumul de drepturi. Sistemul/sistemele de protecție confirmă cât de greu de stăpânit sunt acest tip de creații, în aparență simple și inocente.

În realitate, aceste creații sunt extrem de versatile (este și motivul pentru care pot fi protejate în mai multe modalități) și ridică probleme care sunt întâlnite atât în cazul creațiilor de expresie (formă), cât și al celor pe care le numim creații de fond (de substanță), ori a celor susceptibile de a fi semne distinctive sau, după caz, elemente ale unor semne indicative (denumiri de origine, indicații geografice).

Amenajarea unei protecții prin reguli aplicabile doar lor (drept de desene/modele) a avut ca rezultat crearea unui drept sui-generis, un drept

⁹ Karl Lagerfeld (1933-2019), fotograf, caricaturist, designer, a fost director de creație al Casei de modă Chanel și al Casei Fendi.

¹⁰ Philippe Stark, designer francez de îmbrăcăminte și încălțăminte (a lucrat pentru Adidas), mobilier, biciclete electrice, mașini, ambarcațiuni, clădiri, promotor al ideilor de bună calitate și de reducere a costurilor produselor prin creșterea cantităților de producție și utilizarea comenzilor la distanță. În anul 1983 a reamenajat locuințele personale ale președintelui Francois Mitterrand. A proiectat extinderea clădirii Școlii Naționale Superioare de Arte Decorative din Paris, dar și numeroase alte clădiri (hoteluri, restaurante, ambarcațiuni (yahtul lui Steve Jobs, finalizat însă după moartea acestuia), inclusiv în Japonia.

¹¹ Dieter Rams, designer german, profesor, colaborator de lungă durată al companiei Braun, premiat în repetate rânduri pentru lucrările sale. A afirmat în anul 2009 că Apple este una dintre puținele companii care proiectează produsele după principiile sale, regula esențială fiind: mai puțin, dar mai bun.

hibrid, o combinație între drepturile de autor (prin care se protejează forma, aparența și necondiționat de îndeplinirea vreunei formalități) și drepturile de proprietate industrială (în cadrul cărora protecția creațiilor destinate unor utilizări practice este subordonată îndeplinirii unor formalități, respectiv, înregistrarea de către autoritatea care eliberează titlul de protecție, dar și a unor condiții obiective, de fond, supuse verificării de către autoritatea competentă pentru eliberarea titlului.

Dreptul UE, din pragmatism desigur, dar încălcând principiul de protecție prin înregistrare a creațiilor aplicabile în industrie, reglementează pentru desene/modele industriale comunitare și o protecție necondiționată de înregistrare, adevărat, mai slabă și de durată mai redusă, ceea ce înseamnă, implicit, că și nivelul de protecție poate avea o geometrie variabilă.

Înfrumusețând produsele utilitare, atrăgătoare dar și versatile, creațiile purtând denumirea de „artă aplicată” în dreptul de autor, de „desene și/sau modele industriale” sau de „design” în dreptul proprietății industriale acestea sunt greu de stăpânit. În proprietatea intelectuală nu există alte categorii de opere ale spiritului care să fie susceptibile atât de protecție prin înregistrare, cât și fără înregistrare, care să îndeplinească deopotrivă condițiile unei triple protecții, unul dintre sistemele de protecție operând automat, fără formalități, iar altul (altele) după îndeplinirea unor formalități.

Într-adevăr, creațiile aparținând acestei categorii sunt protejabile fără înregistrare prin drept de autor sau/și în urma înregistrării prin drept de proprietate industrială, ca desene/modele sau ca mărci, dar în dreptul UE acestea sunt protejabile ca desene/modele industriale comunitare și fără înregistrare. Legile speciale [(ale desenelor și modelelor și Regulamentul (CE) nr. 6 din 12 decembrie 2001)] admit, fără excepție, cumulul de protecții. Și de vreme ce pentru creațiile protejate prin drept de autor, dreptul se naște din faptul creației și direct în patrimoniul creatorului, rezultă că atunci când o operă de artă aplicată este înregistrată și ca desen/model industrial sau ca marcă, aceasta se va bucura automat de dubla protecție sau chiar de triplă protecție: prin drept de autor, prin drept de desen/model industrial și/sau prin drept de marcă. Era firesc față de aceste calități și defecte ale operelor de artă plastică ori desene și modele industriale ca încercarea de a crea pentru acestea un drept distinct să aibă ca rezultat un drept care este calificat adesea în lucrările de specialitate ca fiind un drept sui-generis.

La protecția prin drept de autor desenele și modelele (sub denumirea de design și de artă aplicată, termenii fiind folosiți în legea română a dreptului de autor cu înțelesuri diferite – vezi art. 7 lit. g), aspiră și prin prisma principiului unității artei și a independenței acesteia de orice destinație și a faptului că ele sunt rezultatul unui efort creativ. **La protecția prin drept de proprietate industrială**, aspiră în considerarea utilității, a posibilității de reproducere și a aplicării ei produselor industriale și artisanale. **La protecția prin dreptul semnelor distinctive**, aspiră prin faptul că oferă

produselor utile cărora le sunt aplicate un caracter distinctiv, propriu și identificabil. **La protecția prin drept sui generis** (hibrid) aspiră pentru că nici una dintre cele amintite nu este în acord cu specificul desenelor și modelelor.

Produsele (complexe) cu ajutorul cărora desenele și modelele sunt cel mai lesne de explicat și de înțeles sunt autoturismele. Orice model am lua în considerare, acesta are: sașiu, motor, cutie de viteză, volan, ambreiaj, frână, accelerație, sisteme de siguranță, indicatoare de bord, rezervor de combustibil, volan și cabină. Părțile vizibile ale oricărui automobil sunt piese „acoperite” de desene și modele (protejate temporar printr-un drept propriu dacă sunt noi și au caracter individual) care le conferă forme exterioare atractive, forme plăcute ochiului, simțului estetic al consumatorului și care provoacă în mintea acestuia acele stări subiective care determină alegerea unui anumit „model de produs” sau refuzul consumatorilor de a achiziționa un produs sau altul. Dar acest lucru este valabil pentru toate produsele utilitare, fie ele simple, fie complexe, fie că sunt realizate industrial, fie că sunt realizate artizanal. În mod obișnuit, orice produs utilitar este procurat de către consumatori după o comparație cu produse similare în ce privește calitatea, durata de folosință, forma exterioară și prețul. Desenele/modelele conferă personalitate produselor utilitare, le fac atractive prin impresia vizuală produsă, astfel încât, între două sau mai multe produse cu aceeași funcție, cumpărătorii îl vor alege pe acela care corespunde cel mai mult gusturilor lor. Aprecierea formei externe a bunului este însă subiectivă, ceea ce face ca și sub acest aspect, desenele/modelele să se apropie de creațiile protejate prin drept de autor.

3. Artă aplicată, desenele/modele industriale sau design?

Termenii prin care se desemnează creațiile de formă aplicabile în industrie sunt folosiți uneori cu același înțeles, alteleori legiuitorul (părând, cel puțin) a atribui acestora semnificații diferite. Astfel, Legea română a dreptului de autor (în art. 7, lit. g), enumeră între alte „obiecte” protejate prin drept de autor, **„designul, precum și alte opere de artă aplicate produselor destinate unei utilizări practice”**. La rândul său, art. 19 lit. b) din aceeași lege, reglementând excepțiile de la drepturile patrimoniale de împrumut și de închiriere a operelor protejate prin drept de autor, dispune că sunt exceptate, între altele, **„originalele sau copiii operelor de design ori de artă aplicată, utilizate pentru realizarea produselor de consum”**. Este oare acest mod de utilizare a termenilor dovadă de stângăcie doar, sau o dovadă a faptului că legiuitorul nostru face o deosebire între arta aplicată și design?

În vremea în care s-au adoptat primele două convenții internaționale pentru protecția proprietății intelectuale erau deja încetățeniți în limbajul

juridic termenii de „*opere de artă aplicată*”¹² și de „*desene și modele industriale*”¹³, cele două convenții utilizându-i ca atare pentru a desemna obiectul protecției.

Într-adevăr, cele două convenții fondatoare ale dreptului internațional al proprietății intelectuale, ale celor două sisteme de protecție¹⁴ și care au împărțit dreptul proprietății intelectuale în cele două categorii tradiționale¹⁵, revendică ambele, sub denumiri diferite, ca „obiect” al lor creațiile spiritului destinate unor utilizări practice. Astfel, Convenția de la Berna din 1886 consideră „operele de artă aplicată” protejabile în considerarea principiului unității artei, care nu condiționează protecția de destinația operei, iar Convenția de la Paris din 1883 consideră „desenele și modelele industriale” protejabile în considerarea utilității practice a desenelor și modelelor pentru industrie. Și de vreme ce ambele convenții protejează prin drepturi diferite aceeași categorie de creații, credem că ele au admis, implicit posibilitatea cumulului de protecții.

Noțiunea de „artă aplicată” este folosită în dreptul de autor pentru creațiile de formă, de regulă în genul artei plastice, care sunt folosite pentru a „îmbrăca”, pentru a da forme ornamentale noi produselor destinate utilizărilor practice și care sunt realizate industrial sau artizanal. Arta aplicată este destinată a da o formă exterioară nouă, cu caracter individual, unor produse realizate industrial/artizanal și aceasta se bucură de protecție în virtutea principiului unității artei, principiu conform căruia operele de artă sunt protejate indiferent de destinația lor: pur intelectuală sau utilitară. Prin faptul că sunt rezultat al unui demers creator, arta aplicată trebuie protejată ca orice altă operă. Prin faptul că ele au o destinație determinată și sunt reproducibile industrial sau artizanal în scopul îmbrăcării unor produse utilitare, creațiile din această categorie depășesc limitele simplului confort intelectual, oferind și confortul propriu al produselor utile (fizic, vizual, spațial), acestea depășesc însă arta pură. De aceea arta aplicată se află la răscrucea dintre artă și industrie¹⁶.

¹² „*Works of applied art*” în varianta în limba engleză și „*les oeuvres des arts appliqués*” în varianta în limba franceză a Convenției de la Berna.

¹³ „*Industrial design*” în varianta în limba engleză și „*les dessins et modèles industriels*” în varianta în limba franceză a Convenției de la Berna.

¹⁴ Fără formalități (pentru creațiile protejate prin drept de autor) și condiționat de îndeplinirea unor formalități (creațiile aplicabile în industrie) și au împărțit dreptul proprietății intelectuale în cele două mari categorii tradiționale (dreptul de autor și dreptul proprietății industriale)].

¹⁵ Dreptul de autor, care protejează creațiile de expresie și dreptul proprietății industriale prin care se protejează creațiile noi și utile. Or aceasta din urmă include și dreptul semnelor distinctive, iar apartenența acestora la proprietatea industrială este contestată de unii autori. În ce privește, credem că semnele distinctive, împreună cu cele indicative (ar trebui să) constituie o ramură distinctă a proprietății intelectuale.

¹⁶ Y. Eminescu, *Protecția desenelor și modelelor industriale*, Ed. Lumina Lex, București, 1993.

Desenele și modelele nu sunt, prin urmare, altceva decât opere de artă aplicate în industrie. Sunt creații menite a personaliza prin forma exterioară, prin elemente estetice noi și care conferă caracter individual, bunurilor utilitare produse industrial sau, după caz, artizanal, reproductibile în aceeași formă într-un număr infinit de exemplare. Dar, și este important de subliniat și reținut că sistemul de protecție are între consecințele sale și pe acela că protejate prin drept de desen/model, creațiile de artă plastică nu fac parte din categoria celor generatoare de drept de suită, care nu este conferit titularilor dreptului prin legea desenelor/modelelor.

Atractivitatea produselor utilitare prin elemente care aparțin artei influențează decizia cumpărătorilor, în mod special în acele domenii în care există pe piață o gamă variată de produse care îndeplinesc aceeași funcție.

Cuvântul „**design**” a apărut în Regatul Unit în anii revoluției industriale (este utilizat în anul 1851, cu ocazia primei expoziții universale care a avut loc la Londra), când tehnicianul produsului era și autorul formei acestuia. Înțelesul lui original este acela de proiect, schiță, desen imaginat cu scopul de a da produselor realizate industrial un aspect exterior atrăgător, de a le personaliza, de a le ergonomiza, de a raționaliza și eficientiza producția lor (ceea ce are de consecință reducerea costurilor). Este înfățișarea exterioară, partea care este vizibilă în mod obișnuit a produsului. Este o îmbinare între tehnică, știință și artă care se îmbină fericit și se pot condiționa reciproc. Dar trebuie să reținem de pe acum că dacă forma exterioară ar fi aceea care ar conferi utilitate produsului, acea formă poate fi eventual (dacă îndeplinește toate condițiile cerute de lege) invenție, nu însă desen sau model industrial.

Cuvântul „**design**” a fost folosit inițial în Anglia pentru a desemna „**ornamental design**”, arta ornamentală, și „**utility design**”, arta utilitară. Această diferență a fost însă eliminată printr-o lege din anul 1883, când a fost unificat dreptul operelor plastice estetice și al celor utilitare, termenul de design fiind folosit pentru a desemna atât creațiile pur estetice, cât și pe cele utilitare, iar dreptul aferent a fost denumit „**design right**”.

Legea britanică în vigoare datează din anul 1988 și este intitulată *Copyright, Designs and Patents Act - CDPA*¹⁷ (nu este un cod al proprietății intelectuale așa cum este cel francez, protecția mărcilor fiind reglementată separat, prin *Trademark Act - TMA*, din anul 1994), reglementează însă prin dispoziții distincte drepturile autorilor și drepturile designerilor. Termenul „design” este însă utilizat în prezent pentru a desemna atât desenele cât și modelele (industriale).

În dreptul european protecția creațiilor aplicabile în industrie este consecința aplicării teoriei numită a „unității artei” care interzice legiuitorilor și judecătorilor să refuze protecția creațiilor artistice pe criterii de destinație

¹⁷ A abrogat *Copyright Act* din 1956 și a reformat *Patents Act* din 1977, precum și *Registered Designs Act* din 1949.

principiu care se regăsește și în dreptul nostru (art. 7 din LDA), principiu conform căruia operele de artă sunt protejate „oricare ar fi modalitatea de creație, modul sau forma de exprimare și independent de valoarea și destinația lor”.

Notăm că Legea nr. 8/1996 [în art. 7 lit. g) și art. 19] se referă la „**design și la alte opere de artă aplicată produselor destinate unei utilizări practice**” fără a reglementa protecția acestora prin drept de autor prin reguli speciale, astfel că, atunci când se va invoca protecția sau încălcarea drepturilor, acestora li se va aplica regimul mai apropiat lor, care este acela al operelor de artă plastică.

Vom vedea mai încolo, că protecția desenelor și modelelor este posibilă în dreptul nostru fie prin drept de autor ca opere de artă aplicată, fie și prin drept special obținut prin înregistrare (desen sau model, ori semn distinctiv), la alegerea titularului și că este permis și cumulul de protecție. Evident, dacă sunt îndeplinite condițiile cerute de legile care reglementează protecția: originalitate în cazul dreptului de autor; noutate și caracter individual în cazul legii desenelor și modelelor, distinctivitate, disponibilitate, liceitate, posibilitate de a fi reprezentat prin orice mijloc. Mai mult chiar, în considerarea protecției creațiilor prin drept de autor fără nici o formalitate, titularii de drepturi vor beneficia automat de cumulului de protecții pentru desenele/modele lor înregistrate: pe baza certificatului de înregistrare ca desen/model înregistrat în temeiul legii speciale și concomitent, prin drept de autor. Cumulul de protecții prin drept de autor și un drept de proprietate industrială este automat (atunci când s-a solicitat înregistrarea), dar nu este și obligatoriu pentru titularul drepturilor.

Cuvântul „**design**” a căpătat, grație succesului de care se bucură arta aplicată în industrie și care a devenit ea însăși o artă și o știință, o dimensiune specială, devenind o materie, o disciplină a dreptului care și în care se cercetează și se studiază armonizarea estetică a mediului în care trăiește și muncește omul, îmbinarea frumosului cu utilul

În doctrină, **designul** este definit ca fiind „*estetica industrială aplicată căutării de forme noi și care sunt adaptate funcției lor. Este o combinație de inutil, ornamentație și util*”¹⁸. Într-o altă definiție, **design-ul** este „*o activitate creatoare, rezultat al unei gândiri și al unui demers specific de concepție, integrând constrângeri de ordin tehnic, economic, cultural și estetic*”, sau ca „*o activitate raportându-se la aspectul exterior al unui produs industrial în scopul obținerii unui rezultat estetic în acord cu imperativele de ordin funcțional și comercial*”¹⁹.

¹⁸ M. F. Greffe, *La protection du design en France et dans les pays de la CEE*, apud A. Chavanne, J.-J. Burst, *Droit de la propriété industrielle*, Dalloz, 1993, p. 439).

¹⁹ Această definiție a fost adoptată în Franța printr-o hotărâre din 1983 cu privire la îmbogățirea vocabularului în domeniul audiovizualului și al publicității pentru cuvântul „*stylique*”, sinonim francez al cuvântului „*design*”. A se vedea A. Chavanne, J.-J. Burst, *op. cit.*, p. 439.

Reținem, prin urmare, că termenul „**design**” este folosit cu mai multe înțelesuri: **(i)** o disciplină în arhitectură, **(ii)** arta de a da obiectelor create industrial/artizanal un aspect exterior atrăgător, **(iii)** desenele și modelele care, în dreptul englez, simplificator, sunt numite împreună „**designs**”. Reținem, de asemenea, că regulile de protecție pentru desene și modele sunt identice.

Potrivit unor vechi definiții formulate de jurisprudența franceză, **desenul** este „*orice reprezentare a unei forme, a unei figuri oarecare, care poate rezulta dintr-o combinare de culori, de semne sau de linii*” sau „*configurația distinctă și care poate fi recunoscută*”. Cât privește **modelul**, definiția adoptată a fost și mai concisă, prin model înțelegându-se „*un desen în relief*”²⁰.

Desenele și modelele au și definiții legale și pentru că legea prevede că spre a fi înregistrat, obiectul cererii de înregistrare (al aproprierii) trebuie să fie un desen sau model astfel cum acesta este definit de art. 2 din lege, o vom aminti mai jos, la condițiile protecției.

4. „Obiectul” protejat prin drept de desen și/sau model industrial

Stabilirea corectă a obiectului protecției prin drept de desen/model este importantă sub mai multe aspecte. Primul, este acela că legea desenelor și modelelor [(urmând modelul Directivei nr. 98/71 (CE) privind desenele și modelele industriale și pe cel al Regulamentului desenelor și modelelor industriale comunitare nr. 6/2001)] se referă de mai multe ori (și nu întâmplător) la faptul că „obiectul cererii” poate fi înregistrat dacă reprezintă un desen sau model în sensul definiției legale (art. 2), iar dacă „obiectul” pentru care se cere înregistrarea sau care a fost înregistrat nu este un desen sau model, cererea se respinge, iar în cazul în care, deși obiectul cererii nu este un desen/model și înregistrarea a fost admisă, aceasta poate fi anulată la cererea oricărei persoane interesate (art. 42, art. 36 și art. 22 din LDMI). Al doilea este acela că se face adesea confuzie între desen/model și produsul pe care îl „îmbracă” doar. Al treilea este acela că întinderea protecției este determinată de reprezentările grafice ale desenelor/modelelor. Al patrulea, este acela că se face adesea confuzie între desene/modele pe de o parte și produsul sau produsul complex căruia i se atașează desenul/modelul.

Operele de artă aplicată/desenele/modelele industriale sunt menite să individualizeze prin elemente estetice produsele industriale, să atenueze caracterul impersonal al produselor de serie. Aceste creații artistice aplicate în industrie constituie operele de artă aplicată. Prin destinație și modul de

²⁰ A. Françon, M.-A. Pérot-Morel et autres, *Les dessins et modèles en question. Le droit et le pratique*, Etude du Centre de Recherche sur le Droit des Affaires, Paris, pp. 22-23.